

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Bevolkingstrends 2014

Meer religieus, meer welzijn?

Moniek Coumans
juli 2014

Mensen die tot een kerkelijke groep behoren, zijn iets vaker gelukkig en tevreden dan mensen die dat niet doen. Verder zijn rooms-katholieken en de protestantse groeperingen gelukkiger dan onkerkelijken. Binnen de groep kerkelijken blijken er na correctie voor achtergrondkenmerken en gezondheid geen verschillen tussen de aanhangers van de Islam minder gelukkig zijn dan de referentiecategorie, de rooms-katholieken. Ten slotte zijn alleen degenen die één maal per week of vaker naar de kerk gaan beduidend gelukkiger dan mensen die zelden of nooit gaan.

1. Inleiding

Dit artikel richt zich op de samenhang tussen religie en welzijn. Welzijn wordt hier opgevat als subjectief welbevinden en uitgedrukt in geluk en tevredenheid. Het aanhangen van een religie wordt vaak in verband gebracht met een betere kwaliteit van leven. Maar zijn religieuze mensen daadwerkelijk gelukkiger of meer tevreden met hun leven? En geldt een eventuele samenhang tussen religie en welzijn voor alle kerkelijke groepen?

De afgelopen decennia is er veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen religie en welzijn, met name in de Verenigde Staten. De meeste onderzoeken tonen een positief verband tussen religie en welzijn. Zo liet Myers (2000) zien dat degenen die het meest betrokken waren bij hun religie twee keer zo vaak aangaven 'zeer gelukkig' te zijn dan degenen met de minste verbondenheid met hun religie (zie ook Ferris, 2002). Uit een studie van Ellison (1991) blijkt dat de frequentie van kerkbezoek, het behoren tot een kerkelijke groepering of de mate van existentiële zekerheid positief gerelateerd zijn aan de tevredenheid met het leven. Verschillende factoren liggen ten grondslag aan deze relatie. Daarbij kan het gaan om sociale steun, sociaal gedrag en vriendschappen die door religieuze betrokkenheid en kerkbezoek kunnen toenemen (Barkan en Greenwood, 2003; Cohen, 2002; Lim en Putnam, 2010; Taylor en Chatters, 1988). Het samenhangende kader dat een religie kan bieden, de mogelijkheid tot zelfcontrole en het beter om kunnen gaan met stress zijn al langer bekend (Ano en Vasconcelles, 2005; McCullough en Willoughby, 2009; McIntosch et al., 1993; Pargament, 1997; Pargament et al., 1998; Strawbridge et al., 1998). Meer recent toonde Mochon een cumulatief effect aan van de positieve toename in welzijn bij elk kerkbezoek (Mochon et al., 2008).

Op de resultaten van deze onderzoeken is wel wat af te dingen. Allereerst zijn niet alle mensen die zich rekenen tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groep zonder meer gelukkiger of meer tevreden met het leven dan onkerkelijken. Ook blijkt dat er tussen bepaalde kerkelijke groepen verschillen bestaan in morele oordelen (Cohen en Rozin, 2001), vergevingsgezindheid in geval van ernstige misdrijven (Cohen et al., 2007) en in de mate waarin een religie vooral intrinsiek dan wel extrinsiek gericht is (Cohen en Hill, 2007). Uit de studie van Mochon et al., (2010) bleken echter geen grote verschillen tussen de verschillende kerkelijke groepen. Verschillen tussen kerkelijken onderling kunnen ook verklaard worden uit de mate van de religieuze betrokkenheid. Zo blijkt uit de resultaten van Mochon et al., (2010) dat degenen met een sterke betrokkenheid de hoogste tevredenheid rapporteerden, maar dat degenen met een zwakke betrokkenheid minder tevreden waren dan niet-religieuzen, atheïsten en agnosten. Een tweede nuancering is dat de resultaten van bovenstaande onderzoeken, die doorgaans in de Verenigde Staten zijn uitgevoerd, niet zonder meer

toepasbaar zijn in andere landen, zoals Nederland. Uit onderzoeken van Berg en Veenhoven (2009) en Snoep (2007) blijkt dat de correlatie tussen religie en algemene tevredenheid met het leven in de Verenigde Staten wel positief is, maar dat in Nederland en Denemarken dit verband er niet is. Dit zou te maken hebben met het grotere relatieve belang in de Verenigde Staten van de sociale functie van de kerken, doordat de verzorgingsstaat er zwakker is dan in Nederland en door het feit dat Amerikanen vaker verhuizen (Berg en Veenhoven, 2009). Met andere woorden, godsdienstuitoefening lijkt in de Verenigde Staten veel meer dan in Nederland geïntegreerd in het dagelijks leven waar ze een bron van sociale contacten vormt. Ook is in de Verenigde Staten de rol van de hulpverlening door de kerk groter dan in Nederland.

In dit onderzoek wordt nagegaan of het al dan niet behoren tot een kerkelijke groep in Nederland samenhangt met welzijn, dat is: het ervaren geluk en de tevredenheid met het leven. In navolging van Mochon et al. (2010) wordt onderzocht of de mate van religieuze betrokkenheid gerelateerd is aan het welzijn. Ten derde wordt aandacht besteed aan de vraag of geluk en tevredenheid voor elke religieuze stroming op dezelfde manier samenhangen. Daarbij wordt ook nagegaan of deze invloed (deels) verklaard kan worden uit de frequentie van het kerkbezoek. Ook wordt gekeken naar de invloed die gezondheid kan hebben op de samenhang tussen religie en geluk. Snoep (2008) laat voor Nederland geen verband zien, wellicht vanwege het verschijnsel dat mensen hun toevlucht zoeken tot een kerkelijk of levensbeschouwelijke groep in geval van nood, ziekte en/of stress (Taylor, 2001). Dit fenomeen wordt religieuze coping genoemd (Cigrang et al., 2003; Koenig et al., 2001; Tix en Frazier, 1998; Van Heck en Van Uden, 2005). Wij verwachten dat het aanhangen van een kerkelijk gezindte of een sterkere religieuze betrokkenheid negatief samenhangt met welzijn omdat de sterkere religieuze betrokkenheid samengaat met een slechtere gezondheid. Als rekening wordt gehouden met de invloed van gezondheid, is er mogelijk wel een verband tussen religie en welzijn. In dit onderzoek wordt deze relatie expliciet onderzocht.

Bij alle analyses wordt gecorrigeerd voor demografische variabelen. Omdat van leeftijd het grootste verklarend effect verwacht wordt (zie ook Diener et al., 2011), is in de analyses eerst alleen daarvoor gecorrigeerd. Vervolgens wordt in alle analyses rekening gehouden met de rol van andere achtergrondkenmerken zoals geslacht, herkomst, opleiding en inkomen.

2. Methode

2.1 Data

Voor dit artikel is gebruikt gemaakt van de gegevens uit het onderzoek Sociale Samenhang 2010 en Sociale Samenhang en Welzijn 2012. De gegevens zijn verzameld met behulp van een mixed mode onderzoeksdesign, waarbij interviews zowel via internet, telefonisch en face-to-face zijn gehouden. In totaal zijn er over beide jaren gegevens beschikbaar van 11 538 respondenten van 15 jaar en ouder.

Geluk is gemeten aan de hand van een vijfpuntsschaal met de antwoordcategorieën 'erg gelukkig', 'gelukkig', 'niet gelukkig en niet ongelukkig', 'niet zo gelukkig', 'ongelukkig'. Ook

tevredenheid is gemeten aan de hand van een vijfpuntsschaal, met de antwoordcategorieën 'buitengewoon tevreden', 'zeer tevreden', 'tevreden', 'tamelijk tevreden', en 'niet zo tevreden'. Voor de analyses worden personen die zichzelf bestempelden als gelukkig of erg gelukkig afgezet tegen de anderen. Voor tevredenheid worden degenen die buitengewoon tevreden, zeer tevreden en tevreden zijn afgezet tegen de anderen.

Of mensen al dan niet een behoren tot een kerkelijke of levensbeschouwelijke groepering wordt bepaald aan de hand van de vraag of mensen een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering zeggen aan te hangen of niet. Bij de kerkelijke groep worden de volgende religieuze stromingen onderscheiden: rooms-katholiek, Nederlands hervormd, gereformeerd, protestantse kerk in Nederland (pkn) en de islam. Joden, Hindoestanen en boeddhisten zijn vanwege de lage aantallen in de steekproef, samengevoegd met de categorie 'andere kerkelijk gezindte of levensbeschouwelijke groepering'. Door de gemêleerde samenstelling van deze categorie worden hier verder geen uitspraken over gedaan. De frequentie van het kerkbezoek omvat de volgende categorieën: '1 maal per week of vaker', '2 tot 3 maal per maand', '1 maal per maand', 'minder dan 1 maal per maand' en 'zelden of nooit'.

De ervaren gezondheid is gemeten aan de hand van een vijfpuntsschaal, waarbij de volgende categorieën zijn gehanteerd: 'zeer goed', 'goed', 'gaat wel', 'slecht', 'zeer slecht'. Voor de logistische regressieanalyses is deze variabele gedichotomiseerd waarbij de categorieën 'goed' en 'zeer goed' zijn samengevoegd tegenover de categorieën 'gaat wel', 'slecht', en 'zeer slecht'.

In 2010 is er een herontwerp van het onderzoek geweest. Dit heeft als gevolg dat de cijfers vanaf dat jaar niet meer helemaal vergelijkbaar zijn met cijfers over eerdere jaren. Voor verslagjaar 2010 zijn er zowel cijfers beschikbaar op basis van de oude methode als op basis van de nieuwe methode. Voor de vergelijkbaarheid met de cijfers van 2012 is ervoor gekozen om gebruik te maken van de cijfers van 2010 op basis van het herontwerp. Meer informatie over de nieuwe waarnemingsmethode kunt U vinden in de nota Analyse methodebreuken Gezondheidsenquête bij het herontwerp Persoonsenquête (Wong, Roels en van den Brakel, 2011) .

2.2 Analyses

Allereerst zijn bivariate analyses uitgevoerd om de verbanden tussen de variabelen met betrekking tot religie en welzijn te onderzoeken. Vervolgens is door multivariate analyse gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken. Eerst is alleen voor leeftijd gecorrigeerd, vervolgens voor de achtergrondvariabelen geslacht, opleiding, inkomen en herkomst. Dit is gedaan met Multiple Classification Analyses (MCA's) en logistische regressieanalyses. Door de MCA's wordt inzichtelijk hoe de gemiddelde percentages veranderen na de correcties, de logistische regressieanalyses geven meer inzicht gaven in de grootte van eventuele

effecten en maken het mogelijk verschillen tussen categorieën te toetsen. In een aparte analyse is aan de multivariate analyse ook de frequentie van het kerkbezoek toegevoegd. Zo kan worden nagegaan of er onder degenen die tot een kerkelijke gezindte behoren een wederzijds verband bestaat tussen de specifieke religie en de frequentie van het kerkbezoek. Zijn aanhangers van bepaalde kerkelijke gezindten gelukkiger en meer tevreden dan andere? In deze logistische regressieanalyses zijn de rooms-katholieken de referentiecategorie. Echter, als er naar aanleiding van de MCA's een vermoeden was dat er verschillen waren tussen de andere kerkelijke groepen zijn in de logistische regressieanalyses ook alle andere kerkelijke groepen als referentiecategorie genomen. Ten slotte is de ervaren gezondheid toegevoegd aan de regressieanalyses in de veronderstelling dat verschillen in gezondheid eventuele verschillen in geluk verklaren.

3. Resultaten

3.1 Een religie aanhangen en welzijn

Op basis van de literatuur (Diener et al., 2011) is de verwachting dat vooral leeftijd de relatie tussen religie en welzijn beïnvloedt. Ouderen hangen vaker een kerkelijke gezindte of levensbeschouwing aan dan jongeren, terwijl jongeren doorgaans gelukkiger en tevredener zijn (tabel 3.1.1). Deze effecten zijn tegengesteld en als daarvoor gecorrigeerd wordt, zou de samenhang tussen religie en geluk of tevredenheid met het leven kunnen veranderen. In een aparte analyse is daarom gecorrigeerd voor leeftijd.

Tegen de verwachting in zijn, wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in leeftijd, degenen die religieus zijn even gelukkig en tevreden als onkerkelijken. Wanneer ook gecorrigeerd wordt voor verschillen in geslacht, herkomst, opleiding en inkomen blijken de aanhangers van een religie iets vaker gelukkig te zijn dan onkerkelijken (tabel 3.1.2). Voor de algemene tevredenheid geldt dat na correctie voor leeftijd degenen die een religie aanhangen slechts een fractie vaker tevreden zijn dan degenen die zich niet tot een kerkelijk gezindte rekenen, te weten 85 procent tegenover bijna 84 procent. Na correctie voor geslacht, leeftijd, herkomst, opleiding en inkomen is van de aanhangers van een religie 86 procent tevreden met het leven en van de onkerkelijken 83 procent (tabel 3.1.2).

Blijkbaar verklaart het feit dat hoger opgeleiden, hogere inkomens, mannen en autochtonen gelukkiger en meer tevreden en tegelijkertijd minder vaak kerkelijk zijn dan de andere categorieën (tabel 3.1.1, odds ratio's in tabel 3.5.3 en 3.5.5), het uitblijven van een verschil tussen kerkelijken en onkerkelijken. Als met al deze effecten rekening wordt gehouden, zijn kerkelijken uiteindelijk toch iets gelukkiger en tevreden dan onkerkelijken (tabel 3.1.2).

3.1.1 Geluk, tevredenheid en kerkelijkheid naar achtergrondkenmerken, 2010-2012

Geslacht	(Zeer) gelukkig	(Zeer) tevreden	Kerkelijk
	%		
Total	84,0	84,4	54,2
Man	85,0	84,9	51,4
Vrouw	82,9	83,9	56,8
Leeftijd			
15 tot 25 jaar	89,0	88,8	43,7
25 tot 35 jaar	86,5	84,8	44,9
35 tot 45 jaar	85,3	84,5	49,8
45 tot 55 jaar	81,3	81,6	54,8
55 tot 65 jaar	82,0	82,8	60,1
65 tot 75 jaar	80,0	85,4	65,9
75 jaar en ouder	82,1	83,3	71,4
Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen			
Tweede kwartiel	77,1	77,0	58,0
Derde kwartiel	83,1	83,9	56,3
Derde kwartiel	87,9	88,4	53,0
Vierde kwartiel	89,6	90,2	48,1
Herkomst			
Nederlander	85,3	85,4	50,9
Westers allochtoon	81,1	81,4	54,6
Niet-westers allochtoon	76,3	79,4	79,9
Opleiding			
Laag	81,1	82,2	61,3
Midden	85,0	84,9	52,7
Hoog	88,0	87,5	44,5

3.1.2 Geluk en tevredenheid naar het aanhangen van een religie, 2010-2012

Hangt kerkelijke gezindte aan	Gelukkig			Tevredenheid met leven		
	Voor correctie	Na correctie leeftijd	Na correctie achtergrondkenmerken	Voor correctie	Na correctie leeftijd	Na correctie achtergrondkenmerken
	%					
Totaal	83,8			84,5		
Nee	84,3	83,8	83,0	83,9	83,6	83,0
Ja	83,9	84,3	85,6	85,0	85,2	86,2

3.2 Welzijn naar kerkelijke groep

Vóór correctie voor achtergrondkenmerken zijn er duidelijke verschillen in welzijn tussen de kerkelijke groepen (tabel 3.2.1). Aanhangers van de islam zijn duidelijk het minst gelukkig. Van hen is 76 procent gelukkig of erg gelukkig, minder dan onkerkelijken (84 procent). Er is geen verschil tussen Nederlands-hervormden, gereformeerden en pkn'ers. Rooms-

katholieken zijn wat minder gelukkig dan pkn'ers. Ook zijn Nederlands-hervormden en gereformeerden wat gelukkiger dan niet-kerkelijkgezinden.

Na correctie voor leeftijd blijft het verschil tussen islamieten en de andere kerkelijke groepen bestaan. Het verschil lijkt zelfs iets groter te worden (zie tabel 3.2.1). Wordt tevens gecorrigeerd voor geslacht, opleiding en inkomen, dan wordt het verschil tussen islamieten enerzijds, en de overige kerkelijke groepen en niet-kerkelijkgezinden anderzijds wat kleiner. Daarnaast zijn na correctie voor andere achtergrondkenmerken vooral aanhangers van de protestantse stromingen en rooms-katholieken gelukkiger dan onkerkelijken.

Voor tevredenheid is hetzelfde patroon te zien. Het percentage binnen de islam dat tevreden is met het leven is ook hier, met 79 procent, het laagst. Na correctie voor geslacht, leeftijd, opleiding en inkomen is het percentage dat tevreden is onder islamieten 82 procent. Zij verschillen daarmee niet meer significant van de degenen zonder kerkelijk gezindte. Nederlands-hervormden zijn met bijna 90 procent het vaakst tevreden (tabel 3.2.1).

3.2.1 Geluk en tevredenheid in percentages naar kerkelijke groep, 2010-2012

Kerkelijke groep	Geluk			Tevredenheid		
	Voor correctie	Na correctie leeftijd	Na correctie achtergrondkenmerken ¹⁾	Voor correctie	Na correctie leeftijd	Na correctie achtergrondkenmerken ¹⁾
	%					
Geen kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	84,3	83,7	83,5	83,9	83,5	83,3
Rooms-katholieken	84,7	85,6	86,0	85,6	86,1	86,4
Nederlands hervormd	86,4	88,1	89,0	88,1	89,1	89,4
Gereformeerden	85,5	85,6	85,9	85,8	85,9	85,9
Protestantse Kerk in Nederland	87,2	87,8	87,6	87,3	87,7	87,4
Islam	75,8	73,6	78,4	78,7	77,4	81,7
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	78,6	78,3	79,0	80,1	80,0	80,6

¹⁾ Gezien de grote samenhang tussen het aanhangen van de islam en een niet-westerse herkomst wordt hier niet gecorrigeerd voor herkomst.

3.3 Welzijn naar kerkbezoek

Mensen die zelden of nooit de kerk of moskee bezoeken zijn ongecorrigeerd het minst vaak gelukkig. Zij zijn iets minder gelukkig dan mensen die geen religie aanhangen (tabel 3.3.1).

Leeftijdscorrectie verandert nauwelijks iets aan deze percentages. Als naast leeftijd ook gecorrigeerd wordt voor geslacht, herkomst, opleiding en inkomen zijn degenen die één keer per maand naar de kerk gaan iets gelukkiger dan voor correctie en zijn degenen die één keer per week of vaker de kerk bezoeken én degenen die minder dan eenmaal per maand naar de kerk gaan gelukkiger dan degenen die zelden of nooit gaan. De logistische regressieanalyses

tonen een vergelijkbaar resultaat. Degenen die één keer per week of vaker naar de moskee of kerk gaan hebben een bijna tweemaal zo grote kans om gelukkig te zijn dan degenen die zelden of nooit naar de kerk gaan.

Voor tevredenheid gelden vergelijkbare percentages. Degenen die zelden of nooit naar de kerk gaan zijn het minst tevreden. Ook hier zijn de meeste verschillen na correctie niet langer significant. Net als bij geluk, zijn degenen die minstens één keer per week naar de kerk en degenen die minder dan een keer per maand gaan tevredener dan degenen die zelden of nooit gaan.

3.3.1 Geluk en tevredenheid naar kerkbezoek, 2010–2012

	Geluk		Tevredenheid			
	Voor correctie	Na correctie leeftijd	Na correctie achtergrondkenmerken	Voor correctie	Na correctie leeftijd	Na correctie achtergrondkenmerken
	%					
Totaal			83,8			84,5
Geen kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering			84,3			83,9
Kerkbezoek						
1 keer per week of vaker	87,7	87,9	88,9	87,9	88	88,8
2 tot 3 keer per maand	84,6	85,0	85,3	84,8	84,9	84,4
1 keer per maand	84,6	84,7	86,1	86,5	86,6	86,8
Minder dan 1 keer per maand	87,2	87,2	86,3	89,7	89,7	89,2
Zelden of nooit	81,6	81,5	82,0	82,8	82,8	83

3.4 Kerkelijke groep, kerkbezoek en welzijn

Het kerkbezoek verschilt sterk per kerkelijke groep. Van de gereformeerden gaat ongeveer de helft minstens een keer per week naar de kerk, van de katholieken slechts 7 procent. Bij de islamieten ligt het percentage dat wekelijks naar de moskee gaat op ruim een kwart, maar het aandeel dat zelden of nooit gaat, is met ongeveer 50 procent ook hoog. Van de gereformeerden gaat één op de drie zelden of nooit naar de kerk, van de pkn'ers gaat ongeveer 30 procent zelden of nooit. Bij zowel katholieken als Nederlands-hervormden is dit aandeel ongeveer 60 procent.

Dat de kerkelijke groepen gelukkiger zijn, is slechts ten dele te verklaren door de frequentie van het kerkbezoek (tabel 3.4.1). Voor de protestantse stromingen blijkt dat zij in geluk na correctie voor kerkbezoek in combinatie met de achtergrondkenmerken niet meer significant verschillen ten opzichte van de referentiegroep (katholieken). Islamieten zijn het minst gelukkig vergeleken met katholieken. Het beeld voor tevredenheid is vergelijkbaar, met dit verschil dat na correctie voor de frequentie van het kerkbezoek en achtergrondvariabelen ook de Nederlands-hervormden wat vaker gelukkig zijn dan de katholieken.

3.4.1 Logistische regressieanalyse geluk en tevredenheid naar kerkelijke groep, ongecorrigeerd en gecorrigeerd voor kerkbezoek en achtergrondkenmerken, 2010-2012

	Geluk				Tevredenheid			
	Ruwe OR	Sig.	OR na correctie	Sig. na correctie	Ruwe OR	Sig.	OR na correctie	Sig. na correctie
Kerkelijke groep (ref. = rooms-katholieken)¹⁾		***		***		***		***
Nederlands hervormd	1,19	n.s.	1,26	n.s.	1,26	*	1,28	*
Gereformeerd	1,07	n.s.	0,82	n.s.	1,1	n.s.	0,9	n.s.
Protestantse Kerk in Nederland	1,28	n.s.	0,98	n.s.	1,17	n.s.	0,94	n.s.
Islam	0,56	***	0,48	***	0,63		0,67	*
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	0,65	***	0,5	***	0,64	***	0,56	***
Kerkbezoek²⁾ (ref. = zelden of nooit)		***		***		***		***
1 keer per week of vaker	1,69	***	2,07	n.s.	1,63	***	1,87	***
2 tot 3 keer per maand	1,31	n.s.	1,36	n.s.	1,17	n.s.	1,13	n.s.
1 keer per maand	1,27	n.s.	1,33	*	1,35	n.s.	1,34	n.s.
Minder dan 1 keer per mnd	1,4	**	1,31	***	1,74	***	1,67	***
Leeftijd (ref. = 15 tot 25 jaar)		***		***		***		***
25 tot 35 jaar	0,82	n.s.	0,52	**	0,74	**	0,56	**
35 tot 45 jaar	0,75	*	0,49	***	0,71	**	0,48	***
45 tot 55 jaar	0,56	***	0,34	***	0,61	***	0,43	***
55 tot 65 jaar	0,56	***	0,38	***	0,62	***	0,44	***
65 tot 75 jaar	0,51	***	0,32	***	0,78	*	0,57	**
75 jaar en ouder	0,54	***	0,35	***	0,61	***	0,51	**
Opleiding (ref. = laag)		***		**		***		n.s.
Midden	1,27	***	1,06	n.s.	1,166	*	0,99	n.s.
Hoog	1,64	***	1,51	***	1,454	***	1,24	*
Geslacht (ref. = man)	0,83	***	0,84	*	0,89	*	0,96	n.s.
Gestand. besteedbaar inkomen (ref. = eerste kwartiel)		***		***		***		***
Tweede kwartiel	1,51	***	1,29	*	1,61	***	1,42	***
Derde kwartiel	2,03	***	1,71	***	2,22	***	2,01	***
Vierde kwartiel	2,49	***	1,92	***	2,69	***	2,33	***
Constante			9,39	***			7,11	***
Nagelkerke R-square				0,06				0,06

¹⁾ Gezien de grote samenhang tussen het aanhangen van de islam en een niet-westerse herkomst wordt hier niet gecorrigeerd voor herkomst.

²⁾ Alleen degenen die een religie aanhangen zijn in deze analyse meegenomen.

n.s. = niet significant ($p > 0.05$)

* = $p < 0.05$

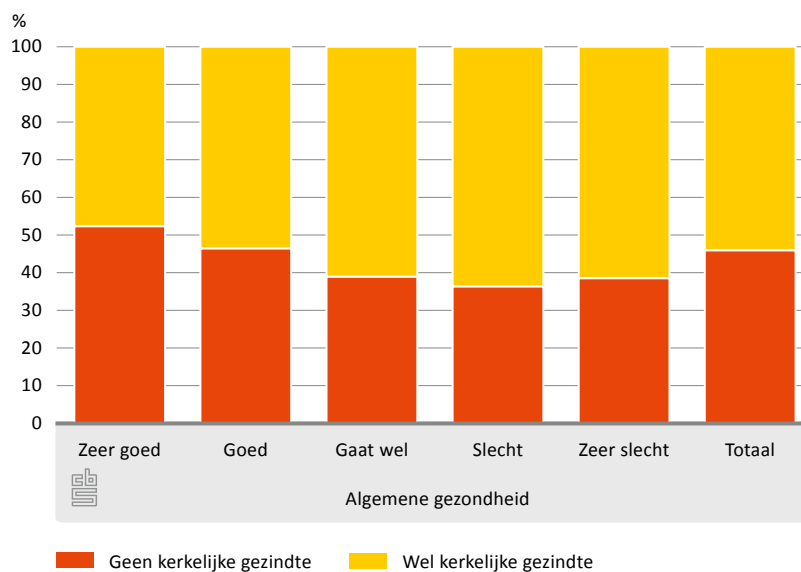
** = $p < 0.01$

*** = $p < 0.001$

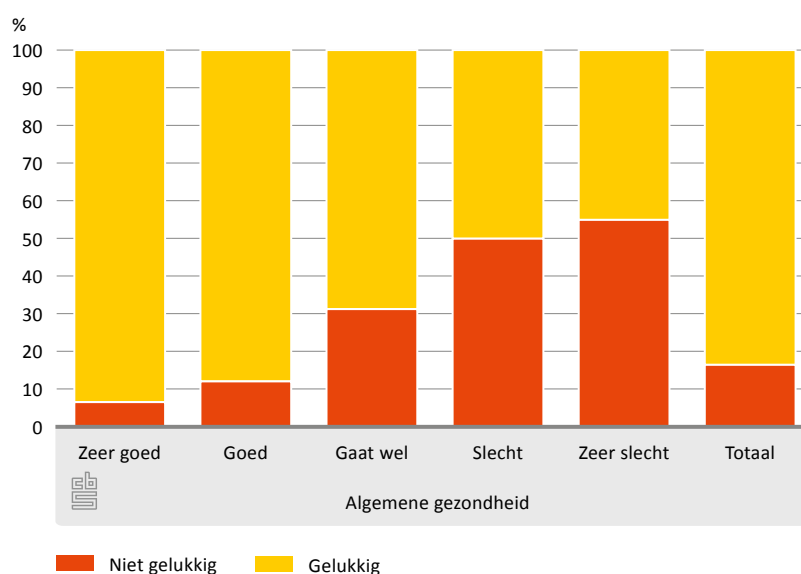
3.5 Religie, welzijn en gezondheid

De veronderstelling dat mensen met een slechte gezondheid vaker een religie aanhangen, wordt bevestigd. Van degenen met een zeer slechte gezondheid hangt 62 procent een religie aan, van de mensen met een zeer goede gezondheid doet 48 procent dat.

3.5.1 Aanhangen van een religie naar gezondheid, 2010-2012

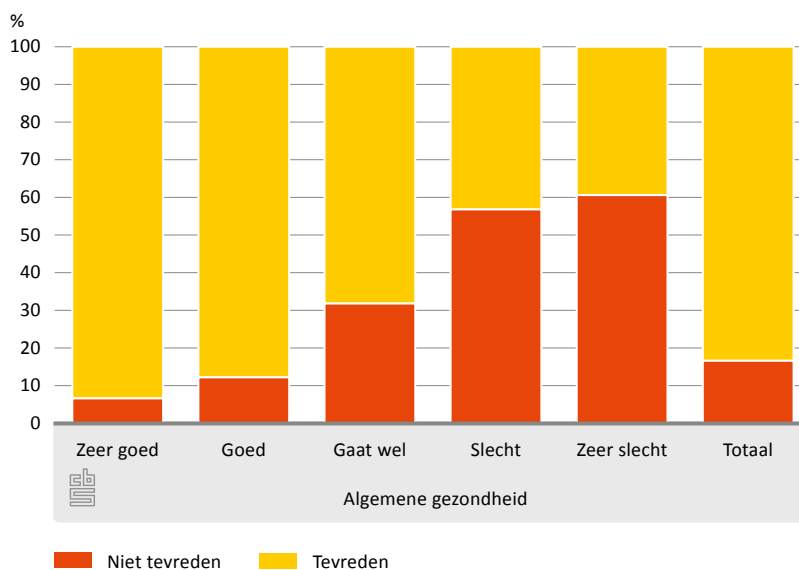
3.5.2 Geluk naar gezondheid, 2010-2012

Daarnaast is het ook zo dat gezondheid samenhangt met welzijn. Mensen met een goede of zeer goede gezondheid zijn zowel gelukkiger als tevredener dan degenen met een minder goede gezondheid. Van degenen met een zeer goede gezondheid is 94 procent gelukkig, tegenover 45 procent van de mensen met een zeer slechte gezondheid. Van de zeer gezonde mensen is voorts 93 procent tevreden, terwijl van degene met een zeer slechte gezondheid 39 procent gelukkig is.

Gezondheid beïnvloedt de relatie tussen religie en welzijn slechts in zeer geringe mate. De sterkte van de relatie tussen het aanhangen van een religie en geluk verandert niet als, naast de achtergrondkenmerken, rekening wordt gehouden met gezondheid (tabel 3.5.4). Met alleen de correctie voor gezondheid is het verband tussen het aanhangen van een religie en geluk iets zwakker (OR= 1,2; niet in tabel).

3.5.3 Tevredenheid naar gezondheid, 2010-2012

Voor tevredenheid geldt eveneens dat er nagenoeg niets verandert als we rekening houden met gezondheid naast leeftijd, geslacht opleiding, herkomst en inkomen. Als we enkel rekening houden met gezondheid, zijn degenen die een religie aanhangen iets tevredener dan de onkerkelijken.

Islamieten zijn minder gezond én minder gelukkig dan de andere gezindten. Na correctie voor gezondheid is het verschil in geluk tussen de aanhangers van de islam en de onkerkelijken verdwenen. De onkerkelijken zijn gezonder en na correctie daarvoor zijn zij wat minder gelukkig. Na toevoeging van de achtergrondvariabelen valt ook het verschil tussen islamieten en de andere kerkelijke groepen weg. Voor tevredenheid is dit effect nog duidelijker; ook hier is er na correctie voor gezondheid en achtergrondvariabelen geen verschil meer tussen islamieten en degenen die zich niet tot een kerkelijk gezindte rekenen (tabel 3.5.5).

3.5.4 Geluk naar al dan niet aanhangen gezindte en kerkelijke groep gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken, 2010-2012

	Ongecorrigeerd		Samenhang aanhangen gezindte en geluk gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken		Samenhang denominatie en geluk gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken ¹⁾	
	OR	Sig.	OR	Sig.	OR	Sig.
Hangt kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering aan	1,04	n.s.	1,31	***		
Kerkelijke groep (ref. = geen gezindte aanhangen)*		***				***
Rooms-katholieken	1,07	n.s.			1,31	***
Nederlands hervormd	1,28	*			1,64	***
Gereformeerd	1,15	n.s.			1,26	n.s.
Protestantse Kerk in Nederland	1,37	*				
Islam	0,6	***			1,42	*
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	0,69	**			0,85	n.s.
Gezondheid (ref. = niet gezond)	4,5	***	3,99	***	0,84	n.s.

3.5.4 Geluk naar al dan niet aanhangen gezindte en kerkelijke groep gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken, 2010-2012 (slot)

	Ongecorrigeerd		Samenhang aanhangen gezindte en geluk gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken		Samenhang denominatie en geluk gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken ¹⁾	
	OR	Sig.	OR	Sig.	OR	Sig.
Leeftijd (ref. = 15 tot 25 jaar)		***		***		***
25 tot 35 jaar	0,82	n.s.	0,76	*	0,76	*
35 tot 45 jaar	0,75	*	0,73	*	0,73	**
45 tot 55 jaar	0,56	***	0,56	***	0,56	***
55 tot 65 jaar	0,56	***	0,64	***	0,64	***
65 tot 75 jaar	0,51	***	0,62	***	0,62	***
75 jaar en ouder	0,54	***	0,81	n.s.	0,81	n.s.
Opleiding (ref. = laag)		***		n.s.		n.s.
Midden	1,27	***	0,94	n.s.	0,96	n.s.
Hoog	1,64	***	1,03	n.s.	1,04	n.s.
Geslacht (ref. = man)	0,83	***	0,9	n.s.	0,91	n.s.
Herkomst (ref. = Nederlander)		***		***		***
Westers allochtoon	0,73	***	0,72	***		
Niet-westers allochtoon	0,56	***	0,6	***		
Gestand. besteedbaar inkomen (ref. = eerste kwartiel)		***		***		***
Tweede kwartiel	1,51	***	1,25	**	1,27	**
Derde kwartiel	2,03	***	1,61	***	1,63	***
Vierde kwartiel	2,49	***	1,81	***	1,84	***
Constante			2,38	***	2,21	***
Nagelkerke R-square				0,13		0,13

¹⁾ Gezien de grote samenhang tussen het aanhangen van de Islam en een niet-westerse herkomst wordt hier niet gecorrigeerd voor herkomst.

n.s. = niet significant ($p > 0.05$)

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

*** = $p < 0.001$

3.5.5 Tevredenheid naar al dan niet aanhangen gezindte en kerkelijke groep gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken, 2010-2012

	Ongecorrigeerd		Samenhang aanhangen gezindte en tevredenheid gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken		Samenhang denominatie ¹⁾ en tevredenheid gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken	
	OR	Sig.	OR	Sig.	OR	Sig.
Hangt kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering aan	1,15	**	1,347			
Kerkelijke groep (ref. = geen gezindte aanhangen)*						
Rooms-katholieken	1,18			*	1,359	***
Nederlands hervormd	1,49			***	1,688	***
Gereformeerd	1,30			n.s.	1,354	n.s.
Protestantse Kerk in Nederland	1,38			*	1,341	*
Islam	0,75			*	1,174	ns
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	0,76			*	0,906	n.s.
	OR	Sig.	OR	Sig.	OR	Sig.

3.5.5 Tevredenheid naar al dan niet aanhangen gezindte en kerkelijke groep gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken, 2010-2012 (slot)

	Ongecorrigeerd		Samenhang aanhangen gezindte en tevredenheid gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken		Samenhang denominatie ¹⁾ en tevredenheid gecorrigeerd voor gezondheid en achtergrondkenmerken	
Gezondheid (ref. = niet gezond)	4,21	***	4,003	***	4,002	***
Leeftijd (ref. = 15 tot 25 jaar)			***		***	***
25 tot 35 jaar	0,74	**	0,71	**	0,71	**
35 tot 45 jaar	0,71	**	0,69	**	0,68	**
45 tot 55 jaar	0,61	***	0,61	***	0,61	***
55 tot 65 jaar	0,62	***	0,73	**	0,73	**
65 tot 75 jaar	0,78	*	1,02	n.s.	1,00	n.s.
75 jaar en ouder	0,61	***	1,02	n.s.	1,00	n.s.
Opleiding (ref. = laag)			***		n.s.	n.s.
Midden	1,166	*	0,915	n.s.	0,925	n.s.
Hoog	1,454	***	0,929	n.s.	0,942	n.s.
Geslacht (ref. = man)	0,894	*	0,991	n.s.	0,996	n.s.
Herkomst (ref. = autochtoon)			***			**
Westers allochtoon	0,758	**	0,764			**
Niet-westers allochtoon	0,641	***	0,789			*
Gestand. besteedbaar inkomen (ref. = eerste kwartiel)			***		***	n.s.
Tweede kwartiel	1,606	***	1,372	***	1,385	n.s.
Derde kwartiel	2,22	***	1,862	***	1,874	n.s.
Vierde kwartiel	2,691	***	2,205	***	2,218	n.s.
Constante			1,902	***	1,823	n.s.
Nagelkerke R-square						0,119

¹⁾ Gezien de grote samenhang tussen het aanhangen van de islam en een niet-westerse herkomst wordt hier niet gecorrigeerd voor herkomst.

n.s. = niet significant ($p > 0.05$)

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

*** = $p < 0.001$

4. Conclusie

Mensen die een religie aanhangen zijn iets vaker gelukkig en tevreden met het leven dan niet-kerkelijken. Deze samenhang is er ook na correctie voor leeftijd, geslacht, herkomst, opleiding en inkomen, maar ook als gecorrigeerd wordt voor verschillen in gezondheid. De toename van de relatie tussen religiositeit en geluk na het toevoegen van meer demografische variabelen is eerder door Mochon et al., (2010) aangetoond. Overigens moet opgemerkt worden dat de resultaten weliswaar significant zijn, maar dat de verschillen tussen kerkelijken en onkerkelijken gering zijn.

Rooms-katholieken en de protestanten zijn gelukkiger dan onkerkelijken. Islamieten zijn juist wat minder gelukkig. Na correctie voor achtergrondkenmerken is het verschil tussen islamieten en de overige gezindten wat minder groot. Binnen de groep kerkelijken, en wanneer er rekening mee wordt gehouden dat de frequentie van het kerkbezoek verschilt per kerkelijke groep, verschillen alleen de aanhangers van de islam en andere kerkelijke gezindten of levensbeschouwelijke groepen van de referentiecategorie (rooms-katholieken) als het gaat om geluk. Nadere analyses wezen uit dat de andere gezindten niet van elkaar verschillen. Degenen die éénmaal per week of vaker naar de kerk gaan zijn beduidend gelukkiger en tevredener zijn dan degenen die zelden of nooit gaan.

Als gecorrigeerd wordt voor verschillen in gezondheid hebben kerkelijken meer welzijn dan onkerkelijken. Kerkelijken zijn minder gezond dan onkerkelijken. Indien kerkelijken en onkerkelijken niet zouden verschillen in gezondheid, is er een gering verschil in welzijn: kerkelijken hebben dan een groter welzijn dan de onkerkelijken. Mogelijk is ook het effect van het aanhangen van een religie op het welzijn voor gezonde mensen anders dan voor minder gezonde mensen. Nadere analyses wijzen echter uit dat er zowel voor geluk als tevredenheid geen sprake is van een dergelijk interactie-effect.

Vóór correctie voor achtergrondvariabelen in combinatie met gezondheid geldt dat alleen de islamieten minder gelukkig en tevreden zijn dan de andere kerkelijke groepen en de onkerkelijken. Met name het feit dat islamieten ongezonder zijn is voor deze verschillen in welzijn de verklaring. Nadat hiervoor is gecorrigeerd verdwenen de verschillen met de onkerkelijken geheel.

Literatuur

Ano, G.G., en E.B. Vasconcelles, 2005, Religious coping and psychological adjustment to stress: A meta-analysis. *Journal of Clinical Psychology*, 61, 461–480.

Berg, M., en R. Veenhoven, 2009, Geloof en geluk in landen. *Ethiek en Maatschappij*, 12, 49–69.

Cigrang, J.A., A. Hryshko-Mullen en A.L. Peterson, 2003, Spontaneous reports of religious coping by patients with chronic physical illness. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 10, 133–137.

Cohen, A.B. en P.C. Hill, 2006, Religion as culture: Religious individualism and collectivism among American Catholics, Jews and Protestants. *Journal of Personality*, 75 (4), 709–742.

Cohen, A.B., A. Malka, P. Rozin en L. Cherfas, 2007, Religion en unforgivable offences. *Journal of Personality*, 81 (4), 85–118.

Cohen, A.B. en P. Rozin, 2001, Religion and the morality of mentality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (4), 697–710.

- Diener, E., Myers, D.G. en L. Tay, 2011, The religion Paradox: If religion Makes People Happy, Why are so many dropping Out? *Journal of Personality and Social Psychology*, 101 (6), 1278–1290.
- Dolan, P., T. Peasgood en M. White, 2008, Do we really know what makes us happy ? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of Economic Psychology*, 29, 94–122.
- Ellison, C.G., 1991, Religious involvement and subjective well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 32 (1), 80–99.
- Ferris, A.L., 2002, Religion and the quality of life. *Journal of Happiness Studies*, 3, 199–215.
- Hill, P., en K.I. Pargament, 2003, Advances in the Conceptualization and Measurement of Religion and Spirituality. Implications for Physical and Mental Health Research. *American Psychologist*, 58 (1), 64–74.
- Koenig, H.G., D.B. Larson en S.S. Larson, 2001, Religion and coping with serious medical illness. *Annals of Pharmacotherapy*, 35, 352–359.
- Lim, C., en R.D. Putnam, 2010, Religion, Social networks, and Life Satisfaction. *American Sociological Review*, 75 (6), 914–933.
- McCulough, M.E., en B.L.B. Willoughby, 2009, Religion, Selfregulation, and Self-Control: Associations, Explanations, and Implications. *Psychological Bulletin* 1–25.
- Mochon, D., M.I. Norton en D. Ariely, 2010, Who benefits from religion? *Social Indicators Research*, 101 (1), 1–15.
- Myers, D.G., 2000, The funds, friends, and faith of happy people. *American Psychologist*, 55 (1), 56–67.
- Pargament, K.I., 1997, *The psychology of religion and coping*. Guilford Press, New York.
- Pargament, K.I. , B.W. Smith, H.G. Koenig en L. Perez, 1998, Patterns of positive and negative religious coping with major life stressors. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 37 (4), 710–724.
- Snoep, L., 2008, Religiousness and happiness in three nations: a research note. *Journal of Happiness Studies*, 9, 207–211.
- Steger, M.F., en P. Frazier, 2005, Meaning in Life: One Link in the Chain From Religiousness to Well-Being. *Journal of Counseling Psychology*, 52 (4), 574–582.
- Taylor, N.M., 2001, Utilizing religious schemas to cope with mental illness. *Journal of Religion and Health*, 40, 383–388.
- Tix, A.P., en P.A. Frazier, 1998, The use of religious coping during stressful life events: Main effects, moderation, and mediation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 411–422.

Van Heck, G., en R. van Uden, 2005, Religie, spiritualiteit en gezondheid. Gedrag en gezondheid, 33, 71–73.

Wong, F.Y., Y. Roels, en J. van den Brakel, 2011, Analyse methodebreuken Gezondheidsenquête bij het herontwerp Persoonsenquête. Reeks Statistische methoden (201113). CBS, Den Haag/Heerlen.

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2013–2014	2013 tot en met 2014
2013/2014	Het gemiddelde over de jaren 2013 tot en met 2014
2013/'14	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2013 en eindigend in 2014
2011/'12–2013/'14	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2011/'12 tot en met 2013/'14

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2014.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.